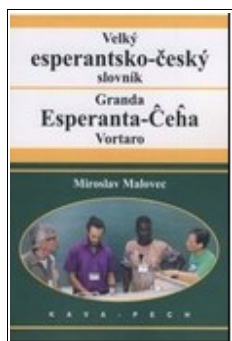

Kiel ekestis nova vortaro

Miroslav Malovec

Proksimume en la jaro 1983 ekdeziris Zdeněk Hršel krei novan poŝvortaron, kiu povus aperi en la jubilea jaro 1987. Li traktis kun Ŝtata Pedagogia Eldonejo kaj ricevis konsenton, ke la vortaro povas esti 3,5-oble pli granda ol la poŝvortaro de Hromada.

Al siaj pluraj kunlaborantojn li disdonis slipetojn, sur kiujn ni devis skribi ĉiujn vortojn de Hromada-vortaro (ĉiun neston sur unu slipeto). Ĉiu kunlaboranto ricevis unu literon, poste alian, ĝis ĉiuj vortoj estis sur slipetoj.

Kiel ĉefajn kunlaborantojn Zdeněk Hršel akceptis min kaj Karel Kraft. Kontrolantoj estis Zdeněk Pluhař, Josef Kavka, Věra Barandovská kaj Josef Hradil. Nun venis la dua fazo, aldoni pluajn vortojn. Por la ĉeĥa-esperanta parto servis al ni kiel modelo la germana poŝvortaro (3,5-oble pli granda ol Hromada), ni devis aldoni ĉiujn vortojn, kiuj estis en la germana vortaro, sed ĉe Hromada mankis.

Iom pli komplike estis ĉe la esperanta-ĉeĥa parto, ĉar tie ni devis serĉi en Plena Ilustrita Vortaro (PIV) kaj decidi, kiujn vortojn enmeti kaj kiujn ne. Estis malfacile, ĉar ĉiu homo havis alian opinion. Plie la eldonejo postulis, ke ni respektu la kutimojn de la eldonejo, t.e. *eliri* estu sub E, *foriri* sub F, *trairi* sub T, dum en la esperantaj vortaroj estas kutimo meti ĉiujn en la neston *iri*.

Poste ni devis ĉion skribi per skribmaŝinoj kun normala skribo (mi devis aĉeti novan, ĉar mi ĝis tiam uzis maŝinon kun eta skribo), sur ĉiu listo devis esti 60 linioj po 60 litereroj. Kiam ni transdonis la tajpaĵon al la eldonejo, ilia eksperto pri leksikografio trovis multajn mankojn, ekz. ke internaciismoj devas esti sur la unua loko: **adekvata** adekvátní, přiměřený, odpovídající (ni havis: **adekvata** přiměřený, odpovídající, adekvátní).

Retajpado tiom malfrugis la aferon, ke ni ne sukcesis fini en 1987, nek en 1989 kaj en 1990 la eldonejo deklaris, ke ili nun eldonas nur la anglan, sed aliflanke ni povas eldoni la vortaron mem, ĉar ni havas liberecon. Do ni daŭrigis la laboron.

En mia laborloko en Zbrojovka mi jam en 1988 ricevis maŝinon, antaŭulon de komputiloj. Ĝi havis diskojn grandajn kiel gramofon-diskoj kun kapacito 250 kb, literojn minusklajn kaj majusklajn kun la ĉeĥa diakritiko, sed ne sciis dikajn nek kursivajn literojn. Post la revolucio regis en la fabriko necerteco, la laboroj preskaŭ haltis kaj mi misuzis la situacion por sekrete enkomputiligi mian vortaron. Anstataŭ ĉapeloj mi uzis apostrofon (c'rkau' = ĉirkaŭ). Sed kiam mi estis maldungita, minacis danĝero, ke mi perdos la rezulton de mia laboro. Sed feliĉe oni venis al mi la maŝinon kontraŭ 3 mil kronoj.

Tiutempe mi jam fariĝis redaktoro de Starto, teknike helpis al mi Karel Daněk, kiu eĉ aĉetis normalan komputilon, li trovis ankaŭ lertan presiston en Podolí u Brna, kien ni ĉiam portis diskedon kun nova Starto. Foje ni tie renkontis kuzon de la presisto, kiun mi konis el Zbrojovka. Li diris al mi, ke ankaŭ li volus por ni presi. Mi respondis, ke mi havas miajn tekstojn sur grandaj diskoj. Li poste prizorgis transigon de tiuj tekstoj sur normalajn diskedojn inkluzive de la vortaro. Niaj komunaj laboroj estis Jarlibro de ĈEA, Kongres-libro de komuna ĉeĥa-germana kongreso en Karlovy Vary kaj Milito kontraŭ Salamandroj de Karel Čapek en traduko de Josef Vondroušek. Tial la presisto pruntis al mi eĉ komputilon, por ke mi povu pli bone ĉion prilabori.

Mi kompreneble uzis la ŝancon ankaŭ por la vortaro, precipe ŝanĝi la apostrofon al ĉapeloj, dikigi kaj kursivigi la koncernajn vortojn. Tiun komputilan laboron kapablis fari ankaŭ Karel Kraft. Kaj kiam Petr Chrdle decidis eldoni la Esperantan-ĉeĥan parton memstare, Karel Kraft faris la definitivan redakton. Hršel ne estis kontenta pri la vortaro kaj deklaris, ke li ne volas esti indikita kiel aŭtoro, tial la vortaro aperis sub la nomoj Kraft-Malovec (1995). Kaj kiam Karel preparis ankaŭ la ĉeĥan-esperantan parton (1998), mi konsentis, ke mi estu menciita nur kiel helpanto, ĉar al eldonisto kaŭzas du aŭtoraj problemojn en kontakto.

En 2013 Petr Chrdle proponis al mi prepari novan eldonon de la Esperanta-ĉeĥa parto. Kiam li telefonis al Karel pro la aŭtoraj rajtoj, eksciis de la edzino, ke Karel estas en sanatorio, neniun

rekonas, do li eĉ ne kapablas ion ajn subskribi. Jam pro tio mi devis fari tute novan vortaron, por ke mi povu esti subskribinta kiel sola aŭtoro.

Mi konsentis sub du kondiĉoj: ke mi povas meti ĉiujn derivaĵojn denove sub iliajn radikvortojn kaj enmeti preskaŭ ĉiujn vortojn kaj derivaĵojn, kiuj estas en PIV, ĉar multajn vortojn ĉeĥaj esperantistoj ĝis nun ne konas. Petr post certa hezitado konsentis.

Unue mi skanis la vortaron de 1995 (tiam ni viŝis ĝin post presado, ĉar tiamaj harddiskoj havis malgrandan kapaciton), OCR-programo deĉifris la literojn, sed necesis denove dikigi kaj kursivigi la vortojn. Kun tiu laboro helpis al mi Vladimír Türk, Jaroslava Malá kaj Jindřiška Dubinová. Tiun version el 1995 mi konservis kiel dokumenton.

Nun mi kreis en mia komputilo adresaron nomatan 2014 kaj kopiis en ĝin la vortaron por plua prilaboro. Unue mi ĉiujn derivaĵojn ŝovis en iliajn nestojn, ekz. *malgranda* sub **granda**, *forkuri* sub **kuri** ktp. Poste mi dishakis la vortaron tiel, ke ĉiu litero havu propran dosieron, sume 25 dosieroj. Unue mi komencis prilabori la literon Z, ĉar ĝi havis malplej da paĝoj kaj tial taŭgis por unua eksperimentado. Ĉiam mi elektadis la malplej ampleksajn literojn, por ke ili estu baldaŭ faritaj. Tiamaniere mi faris iluzion, ke la laboro rapide progresas, por trompi mian maldiligentecon. La lastaj literoj estis P, S kaj K, kiuj estis la plej ampleksaj, kun plej multaj paĝoj.

Ĉe prilaboro de iu litero mi procedis jene: unue mi kompletigis jam ekzistantajn nestojn per derivaĵoj, kiuj troviĝas en PIV, Krause kaj aliaj gravaj vortaroj. Poste mi mi enskribis ĉiujn vortojn, kiu tute mankis, kaj reveninte al la unua paĝo mi serĉis vorton post vorto la ĉeĥajn tradukojn. Estis tie nomoj de urboj, nacioj, bestoj, floroj, medicinaj esprimoj, poetismoj kaj ankaŭ esperimojn de normala vivo. Mi serĉis en Vikipedio, reta vortaro medicina kaj biologia, kontrolis ĉe Josef Hron, enrigardis ĉeĥajn enciklopediojn, akademian vortaron de fremdaj vortoj k.s.

Kiam la litero estis preta, mi sendis ĝin por kontrolo al Zdeněk Pluhař, kiu faris tiel multajn korektojn, ke la vortaro almenaŭ el 25% estas lia. Sekve kontrolis la literon ankoraŭ Karl Votoček kaj hungaro Joseph Horvath.

Tri tagojn antaŭ la universala kongreso en Nitra mi finis la lastan literon kaj en Nitra kun Petro Chrdle subskribis kontrakton. Sed poste daŭris ankoraŭ unu jaron kontroloj, ekz. Zdeněk Pluhař relegis ĉion ankoraŭ unufoje kaj trovis multajn mankojn. Nova kontrolanto estis ankaŭ Jindřich Košťálek kaj fine la ĉeĥan lingvon kontrolis Helena Pšeničková. La enpaĝigon en du kolumnojn faris Jaroslava Malá, sed tio kaŭzis novajn problemojn, precipe ĉe dividado de vortoj. Ĉeĥajn vortojn ni kontrolis ĉe Reta Lingva Manlibro (*Internetová jazyková příručka*), ĉar se vi tie skribos iun ĉeĥan vorton, ĝi montros, kiamaniere ĝi estas dividebla (ekz. arit- me- ti- ka). Ĉe la Esperantaj oni dividas laŭ morfemoj (prefikso-radiko-sufikso) aŭ laŭ silaboj, sed ne eblas memstarigi la tildon, tiun ondon, ki anstataŭas la radion: patr/o, ~ino (ne eblas ~- ino).

Fine ĉiuj problemoj estis solvitaj kaj la vortaro povis iri en la presejon.